ţinut cont de specificul unui anumit domeniu de cercetare, a tipului de activitate de cercetare avut în vedere etc.

Norme generale de bună conduită pentru cercetători

Normele de bună conduită în demersul de cercetare-dezvoltare şi inovare au fost elaborate pornind de la o serie de comportamente neetice care, de-a lungul timpului, s-au transformat în adevărate practici, a căror combatere cerea luarea de măsuri active.

Legea nr. 206/2004 (art. 2 şi art. 2.1) identifică între *practicile contrare bunei conduite în cercetare* următoarele:

1. *în activitatea ştiinţifică:*
   - confecţionarea de rezultate;
   - falsificarea de date;
   - îngreunarea şi împiedicarea, dar şi sabotarea cu rea-credinţă a activităţii de cercetare-dezvoltare, prin blocarea nejustificată a accesului la date, informaţii, aparatură şi materiale;
2. *în activitatea de diseminare şi publicare a lucrărilor ştiinţifice:*
   - plagiatul şi/sau autoplagiatul;
   - includerea sau excluderea autorilor unor lucrări, fără justificare;
   - includerea de informaţii nereale, false, neadevărate în solicitările de granturi sau de finanţare;
3. *în activitatea de evaluare şi monitorizare instituţională a cercetării:*
   - nedezvăluirea situaţiilor de conflicte de interese;
   - discriminarea de orice fel;
4. *în activitatea persoanelor cu funcţie de conducere în instituţiile în care se desfăşoară activităţi de cercetare:*
   - abuzul de autoritate în vederea obţinerii statutului de autor sau pentru a impune nejustificat propriile teorii

cercetătorilor din subordine;
   - prin abuz de autoritate, Codul penal din 2009 înţelege „fapta superiorului sau a şefului care, prin încălcarea atribuţiilor de serviciu, cauzează o vătămare gravă a intereselor inferiorului sau a subordonatului, ori îl obligă să încalce îndatoririle de serviciu" (art. 419); în materie de etică a cercetării, însă, apreciem că termenul de abuz de autoritate trebuie nuanţat şi plasat mai degrabă la graniţa dintre abuzul de drept şi abuzul de putere; spunem asta întrucât în cazul particular al persoanelor care coordonează echipe de cercetători sau a mentorilor (coordonatorilor) în cercetare, de obicei acestea sunt persoane cu o înaltă calificare ştiinţifică şi care beneficiază de un respect deoebit şi de o mare influenţă în comunitatea ştiinţifică, pe cale de consecinţă teoriile acestora, punctele de vedere şi opiniile lor au o influenţă deosebită, firească, asupra cercetătorilor din subordine;
   - unde se trage linia, aşadar, între această influenţă firească şi momentul dincolo de care influenţarea devine neetică se va aprecia, moralmente vorbind, din perspectiva bunei-credinţe a cercetătorului cu funcţie de autoritate, mai exact acea bună-credinţă căreia în literatura de specialitate (Mândruţiu, 2015) i s-a acordat valoare de onestitate caracteristică unui om corect şi informat şi nu de ignoranţă justificată, întrucât cercetătorul onest aflat pe o poziţie de coordonare ştie care este funcţia socială a dreptului pe care l-ar încălca prin comportamentul său nedeontologic; aşadar, în timp ce un cercetător coordonator are dreptul şi chiar obligaţia de a-şi exercita ascendentul ştiinţific faţă de echipa din subordine, pentru a asigura coerenţa şi unitatea cercetării, este neetic,

constituind abuz de drept, impunerea, nejustificată de parcursul cercetării, a propriilor teorii;

- abuzul de putere presupune că una dintre părțile aflate în relații de colaborare se află în poziție de subordonare față de cealaltă (Mândruțiu, 2015), iar partea abuzatoare face exces de această poziție, în mod injust pentru cel subordonat; vom observa că Legea nr. 206/2004 nu folosește nici noțiunea de abuz de drept, nici pe cea de abuz de putere, ci pe cea de abuz de autoritate, iar abuzul acesta se poate manifesta atât ca autoritate a coordonatorului, ierarhic superior din punct de vedere al organizării instituționale celui coordonat, sau ca autoritate științifică;
- abuzul de autoritate pentru a obține beneficii materiale din proiectele coordonate de persoanele din subordine;
- împiedicarea desfășurării activității de către o comisie de etică;

5. *în ceea ce privește respectarea ființei și demnității umane, evitarea suferinței animalelor și ocrotirea ecosistemului* – Legea nr. 206/2004 prevede că acestea urmează a fi centralizate în codurile de etică pe domenii.

În vederea combaterii practicilor neetice, dintre care cele mai frecvente au fost enumerate mai sus, Comisia Europeană, în cadrul Recomandării nr. COM(2005) 576 final privind Carta europeană a cercetătorilor și Codul de conduită pentru recrutarea cercetătorilor, enumeră în Cartă un set de 11 principii a căror respectare este de natură să contribuie la manifestarea unui comportament etic în cercetare, urmând a prezenta o sinteză a acestora în cele ce urmează:

1. *libertatea de cercetare* – care este recunoscută atât ca libertate de gândire și exprimare, cât și ca libertate de alegere a metodelor

de cercetare, însă numai atât timp cât se face în conformitate cu principiile și practicile de etică recunoscute;

2. *principiile etice* – cercetătorii „trebuie" (proclamă Carta cu sens imperativ) să adere la practicile etice recunoscute (la nivel național, internațional, al organismelor profesionale colective – *n.n.*) și principiile de bază ale eticii aferente disciplinei lor de cercetare, cu respectarea standardelor de etică cuprinse în codurile de etică naționale, sectoriale sau instituționale care le sunt aplicabile;

3. *responsabilitatea profesională* – care impune preocuparea constantă a cercetătorului de a produce o cercetare relevantă științific, abținându-se de la orice formă de plagiat sau dublare a cercetărilor realizate anterior;

4. *atitudinea profesională* – implică obținerea tuturor aprobărilor necesare anterior începerii cercetării, inclusiv a autorizației din partea comisiei de etică;

5. *respectarea obligațiilor contractuale și legale* – care trebuie să fie cunoscute de către cercetători și respectate de aceștia, inclusiv pe cele care țin de etica în cercetare, care nu au statutul de simple recomandări, ci sunt adevărate obligații, impuse prin lege sau contractul încheiat cu instituția în cadrul căreia se desfășoară cercetarea;

6. *responsabilitatea socială* – presupune conștientizarea, de către cercetător, a faptului că este răspunzător din punct de vedere etic în fața societății ca tot unitar pentru activitatea pe care o desfășoară și efectele acesteia, inclusiv în ceea ce privește managementul resurselor financiare obținute din fonduri publice, astfel cum acesta este impus de finanțator/sponsor sau comitetul de etică;

7. *bunele practici în cercetare* – stabilesc deziderатul ca toți cercetătorii să adopte metode, practici și tehnici de cercetare sigure, pentru protejarea sănătății persoanelor care ar putea fi afectate de cercetare, protecția datelor cu caracter personal și orice alte măsuri de siguranță ar mai fi necesare;

8. *distribuția și exploatarea rezultatelor* – care trebuie să se facă în vederea asigurării accesului neîngrădit la știință;

9. *angajamentul public* – privit ca acea legătură dintre cercetător și public care este de natură a ajuta cercetătorul să înțeleagă care sunt prioritățile, interesele și motivele de opoziție ale publicului vizând anumite domenii ale cercetării, a anumitor tehnici de cercetare și implementare a rezultatelor unei cercetări;

10. *relația cercetătorului cu supraveghetorii* – care trebuie să fie structurată în așa fel și suficient de apropiată încât să permită inclusiv aprecierea asupra respectării, de către mentor, a standardelor etice în cercetarea coordonată;

11. *îndatoriri de supraveghere și manageriale* – un alt principiu al mentoratului științific, care presupune nu doar transferul eficient de cunoștințe, cât mai ales construirea unei relații pozitive cu cercetătorii debutanți, prin intermediul căreia să se insufle respectul pentru etica cercetării;

12. *dezvoltarea profesională continuă* – ca și garant al menținerii unor standarde științifice ridicate în mod constant.

În România, în conformitate cu recomandările Consiliului Național de Etică a Cercetării Științifice, Dezvoltării Tehnologice și Inovării (CNECSDTI), dispozițiile „Cartei europene a cercetătorilor" se completează cu cele ale „Codului european de etică pentru integritatea cercetării" elaborat de ALLEA – Federația Europeană a Academiilor de Științe și Umanioare. Acest ultim cod de etică face, însă, o departajare între principiile etice aplicabile în cercetare și bune-practici care țin de etica în cercetare. Codul european identifică 4 principii de etică a cercetării și 8 domenii în care aceste principii, aplicându-se practic, dau naștere la bune-practici în cercetare.

Principiile enunțate de cod sunt:

1. *credibilitatea* – care ține de calitatea cercetării, mai exact de maniera în care metodologia de cercetare și analiza resurselor

ințifice deja disponibile dau consistență și valoare activității de rcetare;

2. *onestitatea* – atât în ceea ce privește elaborarea cercetării, cât în ceea ce privește comunicarea sau diseminarea sa, într-o manie transparentă, justă, completă și neafectată de prejudecăți;

3. *respectul* – la toate nivelele, atât pentru colegii implicați în ul de cercetare (coautori, colaboratori), cât și pentru societate în samblul ei, pentru moștenirea culturală a comunității umane sau care se vor implementa rezultatele cercetării sau pentru nealterea ecosistemului;

4. *responsabilitatea* – asumarea acesteia vizând întreaga cerare, de la ideea inițială și până în etapa publicării rezultatelor, clusiv la nivelul activităților de coordonare și mentorat, precum și a oricăror alte efecte viitoare pe care cercetarea le-ar putea ea.

Bunele practici pentru o cercetare etică ale ALLEA au în vedere ți participanții la procesul de elaborare, evaluare, coordonare sau eminare a unei cercetări și se aplică în următoarele domenii:

1. *mediul de lucru* – vizează conduita instituției în care se elarează cercetarea, care trebuie să dea dovadă de inițiativă în provarea educației pentru etică, să elaboreze proceduri și politici etică, să pună la dispoziție cadrul organizatoric care să monitorizeze implementarea procedurilor de etică și protecția datelor caracter personal și să asigure criterii clare și juste valoric de ajare și promovare a cercetătorilor;

2. *programele de training, supervizare și mentorat* – în acest doniu, atât instituțiile de cercetare, cât și cercetătorii trebuie să pecte anumite reguli de etică; instituțiile de cercetare vor elara programe de training care să aibă ca obiect etica în cercetare se vor asigura că toți cei implicați în procesul de cercetare cuosc regulamentele în domeniu; cercetătorii, de cealaltă parte, vor

participa la aceste programe de training, iar mentorii și coordonatorii vor promova etica în cercetare față de cei supervizați;

3. *procedurile de cercetare* – cercetătorii vor ține cont de stadiul științei anterior elaborării cercetării lor, care se va baza pe o documentare minuțioasă, vor folosi onest fondurile alocate pentru cercetare, vor publica rezultatele cercetării corect și transparent și le vor raporta de o manieră care să permită verificarea acurateței lor;

4. *elementele de securitate* – trebuie avute în vedere de cercetători, care se vor conforma codurilor de etică, vor trata cu respect subiecții cercetării (indiferent dacă este vorba de subiecți umani sau de animale), vor avea în vedere binele comunității, cu respectarea diferențelor etnice, religioase, de vârstă etc., vor evalua și evita riscurile pe care le implică cercetarea pentru cei anterior menționați;

5. *managementul datelor* – atât cercetătorii, cât și instituțiile de cercetare vor păstra datele care au stat la baza cercetării o perioadă rezonabilă de timp, astfel încât să asigure verificarea lor, vor cita sursele transparent, vor insera acknowledgement-uri atunci când este cazul și vor respecta drepturile de proprietate intelectuală ale altor persoane;

6. *cercetarea în colaborare* – toți partenerii implicați în cercetare și colaboratorii cercetătorilor își vor asuma responsabilitatea pentru maniera în care cercetarea este efectuată, pe baza acordului lor formal și unanim privind regulile de integritate a cercetării care urmează a fi respectate; de asemenea, colaboratorii vor fi informați și consultați cu privire la publicarea datelor;

7. *publicarea și diseminarea rezultatelor cercetării* – toți autorii sunt responsabili de cercetarea efectuată, trebuie să își exprime acordul cu privire la ordinea autoratului, să se asigure că rezultatele cercetării vor fi disponibile pentru ceilalți cercetători, să indice contribuția colaboratorilor, să recunoască existența conflictelor de interese sau financiare în care se află, să emită corecturi sau

retragă eventuale erori strecurate în rapoartele de cercetare și blicații și să publice inclusiv datele care le contrazic ipotezele de cetare, nu doar pe cele care le confirmă aceste ipoteze;

8. *procesul de peer-review, evaluare și editare* – cercetătorii tre- să se dedice rolului lor în comunitatea științifică, elaborând rări în calitate de referenți, participând la procesul de peer-re- și de evaluare a lucrărilor științifice; reviewer-ii și editorii tre- să se retragă din procesul de evaluare sau publicare în cazul în se află în conflict de interese și să solicite permisiunea autori- dacă doresc să folosească ideile din materialele de care au luat oștință anterior publicării acestora; reviewer-ii sunt obligați să reze confidențialitatea asupra procesului de *peer-review*.

tica în cercetarea pe subiecți umani

Cel mai amplu reglementat domeniu în materie de etică în tare este cel care vizează etica cercetării pe subiecți umani. mânia, cadrul normativ este dat de Legea nr. 46/2003 pri- drepturile pacienților și Codul de deontologie medicală al ului Medicilor din România.

plan internațional, documentul care a sintetizat pentru dată un set de 10 principii referitoare la cercetarea pe su- rnani a fost Codul de la Nuremberg din 1949, elaborat de ul Militar Internațional de la Nuremberg în perioada 1945- urmare a judecării membrilor conducerii politice, militare nice a Germaniei Naziste acuzați de crime de război.

torul document internațional relevant a fost elaborat de Medicală Mondială, o organizație internațională creată 1947 și formată din aproximativ 70 de state, al cărei scop omovarea standardelor etice în cercetare. Este vorba de ția de la Helsinki din 1964 care, deși nu are forță obligatorie